

Боровік Л. В.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри обліку й аудиту та фінансів,
Херсонський державний аграрний університет*

Borovik L. V.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Accounting, Audit and Finance,
Kherson State Agricultural University*

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

FEATURES OF INVESTMENT POLICY IN AGRICULTURE

Анотація. Аграрна галузь тривалий час перебуває у кризовому стані, незважаючи на те, що має вагомий інвестиційний потенціал. Інвестиційна політика держави спрямована на більш ефективне використання земельних, економічних, фінансових, інноваційних, виробничих, трудових та інших ресурсів з огляду на особливості розвитку сільського господарства.

Ключові слова: аграрна політика, інвестиції, інвестиційний потенціал, інвестиційний клімат, сільськогосподарська галузь, земельні ресурси.

Постановка проблеми. Актуальність вирішення питання підвищення рівня ефективності використання інвестиційного потенціалу у сільському господарстві є беззаперечною. Відповідно до вирішення цієї проблеми державна аграрна інвестиційна політика повинна враховувати особливості, які суттєво впливають на розвиток сільського господарства. Наявність родючих земель, потужного наукового потенціалу, висококваліфікованого трудового потенціалу та вигідне географічне розташування дають можливість збільшувати обсяги інвестування галузі. Ефективна інвестиційна політика повинна створювати привабливий інвестиційний клімат з метою залучення у галузь додаткового капіталу для більш повного використання ресурсів сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вирішення проблеми підвищення рівня ефективності аграрної інвестиційної політики держави внесли такі науковці, як В.Г. Андрійчук, І.О. Бланк, І.П. Гайдуцький, Н.В. Гладій, О.Б. Гудзь, А.Ф. Гойко, М.Я. Дем'яненко, М.П. Денисенко, М.В. Зубець, А.І. Кісіль, М.І. Малік, Л.О. Мармуль, О.М. Онищенко, А.А. Пересада, П.Т. Саблук, Н.С. Танклевська, В.Т. Федоренко та інші. З огляду на те, що значення сільського господарства у формуванні потужної економіки України надзвичайно велике, є необхідність у подальшому науковому пошуку нових форм і методів впливу інвестиційної політики на ефективність використання інвестиційного потенціалу галузі.

Метою статті є дослідження особливостей інвестиційної політики у сільському господарстві та її впливу на ефективність використання інвестиційного потенціалу галузі.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи умови формування інвестиційної політики, ми повинні мати чітке уявлення про особливості розвитку аграрної галузі, яка характеризується природно-географічними, матеріально-технічними, інфраструктурними, інноваційними, екологічними, економічними, фінансовими та багатьма іншими показниками, які вказують на інвестиційну привабливість сільського господарства.

Основним чинником, який впливає на всі виробничі процеси у галузі, є земельні угіддя. Саме вони та їх якість

передусім приваблюють інвесторів до вкладення капіталу у розвиток сільського господарства та змушують державу скеровувати аграрну політику на відновлення родючості земель як джерела забезпечення продовольчої безпеки країни. Являючись основним засобом виробництва, земельні угіддя, які мають вигідне географічне розташування та позитивну якісну й екологічну оцінку, є тим головним чинником, що визначає поведінку інвестора на аграрному інвестиційному ринку.

Земельна площа України становить 57 939,8 тис. га, її сільськогосподарська освоєність сягає 22,2%, а родючість – 87%. За якістю земельні ресурси сільськогосподарського призначення поділяють на найродючіші (Кіровоградська, Донецька області), добрі (землі південних та центральних регіонів, а також Полтавської та Харківської областей), середньородючі (Київська, Луганська, Тернопільська, Рівненська, Львівська, частково Вінницька та Херсонська області), малородючі (Житомирська, Волинська, Ужгородська, Чернівецька області).

З огляду на високу родючість земель південних регіонів, де переважають чорноземні та каштанові ґрунти, а також зважаючи на значний термін безморозного періоду (165-220 днів) та можливість в умовах зрошення отримувати високі врожаї зернових культур, овочів, фруктів, винограду, в 60-80 роках ХХ століття було побудовано багато зрошувальних систем, найбільшими з яких є Каховська, Північнокримська, Інгулецька, Червонознаменська, Дунай – Дністровська, Приазовська. Введення їх в експлуатацію дало можливість отримувати на зрошуваних землях по 2-3 врожаї сільськогосподарських культур на рік. Використовуючи водний і земельний ресурси та спеціалізуючись на аграрному виробництві та переробці отриманого врожаю, південні регіони України у недалекому минулому не тільки забезпечували місцеве населення високоякісними продуктами харчування, а й виконували роль стабілізаційного фонду, який задовольняв внутрішні потреби держави у сільськогосподарській продукції у посушливі роки. На жаль, невдалі економічні реформи у сільськогосподарській галузі, ліквідація великотварних господарств, фізичний знос зрошувальної

системи, ігнорування системою обробітку ґрунтів привели до погіршення якості орної землі та значного скорочення зрошуваних земель.

Незважаючи на те, що земля сільськогосподарського призначення ще не стала тим товаром, який можливо купити, продати або здати під заставу у банк, вона має інвестиційну привабливість як для внутрішніх, так і для іноземних інвесторів. Найбільш привабливою є орна чорноземна земля, яка за відносно невеликих виробничих витрат дає високий економічний ефект. Інші, менш цінні за якістю землі також мають комерційний інтерес, але сьогодні недосконалість вітчизняного законодавства, відсутність дієвих механізмів захисту вкладених коштів, високий рівень корупції та низка інших негативних чинників не дають можливості ефективно використовувати цей найцінніший національний природний потенціал.

Крім земельних ресурсів, на привабливість галузі впливає вся виробнича і соціальна інфраструктура. Інвестора цікавить наявність і стан ангарів, майстерень, складських приміщень, технічних засобів, якість робочої сили, рівень підготовки спеціалістів та їх здатність виконувати поставлені завдання. Стан лікарень, дитсадків, шкіл, шляхів сполучення інвестора цікавить не менше, ніж виробнича інфраструктура, оскільки розвиненість соціальної сфери прямо впливає на економічний і фінансовий результат. Відсталість технологій та застарілі основні засоби виробництва, а також низький рівень освіти та професійної підготовки роблять галузь малопривабливою для інвестора. Покращення якості життя сільського населення – це шлях до пожвавлення його ділової активності, зростання рівня підприємства на селі. Тільки за таких умов можливо здійснити заходи, спрямовані на залучення інвестицій у розвиток сільського господарства та активізацію інвестиційних процесів.

З огляду на особливості господарської діяльності аграрного сектору економіки та його реальний стан держава формує аграрну інвестиційну політику, спрямовану на ефективне використання ресурсного потенціалу галузі. Прийняття відповідних Законів України, Указів Президента України, Постанов Кабінету Міністрів України, рішень обласних і районних Рад народних депутатів сприяють переходу галузі до ринкових методів управління господарством. Політичні рішення органів державної влади стимулюють розвиток ринку інвестиційних ресурсів, створюють привабливі умови для їх залучення в економіку сільського господарства та вирішення соціальних і екологічних проблем.

Формуючи інвестиційний ринок, держава прагне створити максимально сприятливий інвестиційний клімат у галузі та привабливі умови для залучення інвестиційних ресурсів до виконання тих чи інших проектів і програм економічного і соціального розвитку аграрного сектору.

Серед учених-економістів немає єдиної думки щодо визначення категорій «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість». Є.А. Шара, А.В. Пересада [1; 2] та інші визначають інвестиційний клімат як сукупність економічних, природних, екологічних, політичних, правових та інших чинників, що характеризують доцільність інвестиційних вкладень у той чи інший об'єкт. На нашу думку, інвестиційний клімат характеризується балансом інтересів між державою, інвестором, отримувачем інвестицій та суспільством. Він повинен ґрунтуватися на прозорих умовах використання інвестицій, отримання прибутку та його розподілу і характеризуватися довготривалою стабільністю, а також бути спрямованим на збільшення ресурсів підприємства або галузі (матеріально-технічних, інноваційно-технологічних, фінансо-

вих, кадрових) та сприяти економічному розвитку аграрного підприємства (галузі), підвищенню якості життя сільського населення, вирішенню галузевих проблем, пов'язаних із покращенням родючості землі, впровадженням енергозберігаючих інноваційних технологій, підготовкою фахових спеціалістів тощо.

Особливості розвитку сільського господарства змушують державу здійснювати регуляційні методи управління земельними і водними ресурсами. Послання ринкових і неринкових методів управління аграрною галуззю дає їй змогу бути одночасно як замовником, так і інвестором виробництва окремих видів продукції. Необхідність виробництва збиткової для сільгоспвиробників продукції (м'яса, молока та ін.) змушує державу фінансовими методами підтримувати виробництво цієї продукції. Крім значних фінансових вкладень у розвиток тваринництва, держава інвестує значні кошти у підвищення родючості ґрунтів, відновлення і будівництво дренажних систем у деяких центральних та західних регіонах.

Останніми роками держава все більше уваги приділяє відновленню зрошувальних систем на півдні України, які гарантують збільшення обсягів виробництва продукції тваринного походження, а також фруктів, винограду й овочів, що стало актуальною проблемою для країни після анексії Криму Російською Федерацією. Для того, щоб глибше зрозуміти роль державної аграрної політики та її складника – інвестиційної політики – у відновленні зрошувальної системи на півдні України як особливої інфраструктурного об'єкта, який має виняткове значення у формуванні продовольчої безпеки країни, нам треба проаналізувати стан зрошувальних земель та їх можливість задовольняти потреби населення у продуктах харчування. Як уже зазначалося раніше, південна частина України характеризується невеликою кількістю опадів (300-350 мм), посушливим кліматом та переважно каштановими і чорноземними ґрунтами, які мають властивість значно збільшувати свою родючість під дією зрошення.

Велике значення зрошуваних земель мають для розвитку тваринництва. Отримуючи по декілька врожаїв кормових культур на рік, фермерські господарства знижують їх собівартість, збільшують прибутковість свого бізнесу. Так, у Херсонській області, яка має понад 425 тисяч гектарів зрошуваних земель, рівень рентабельності тваринництва досяг у 2014 році 31,2%, тоді як цей показник у середньому по Україні становив 13,4%. А середній показник рентабельності всієї продукції сільськогосподарського виробництва Запорізької, Миколаївської, Одеської та Херсонської областей у цьому ж році досяг 27,5%, що перевищує майже на 2,0% цей показник по країні [3]. Наведені приклади вказують на те, що аграрна політика має вивірені цілі, спрямовані на відновлення зрошувальних систем як основи для подальшого економічного зростання сільськогосподарської галузі та більш повного задоволення потреб населення у якісних продуктах харчування.

До особливостей інвестиційної державної аграрної політики ми також відносимо її вплив на розвиток процесів кооперації та інтеграції на селі, які є потужним фактором залучення інвестицій у сільськогосподарське виробництво. Досліджуючи це питання ми насамперед звертаємо увагу на те, що до товаровиробників аграрної продукції належать не тільки сільськогосподарські підприємства, а і фермерські й особисті селянські господарства. Останні, здійснюючи господарську діяльність без юридичного оформлення, вирощують майже 2/3 тієї продукції, що виробляється в аграрному секторі, сприяють розвитку інших галузей економіки, таких як переробна, харчова, туризм, а також впливають на політич-

ний і психологічний настрій у суспільстві [4; 5]. Згідно з економічною класифікацією Держкомстату в Україні до господарств населення належать домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як із метою самозабезпечення продуктами харчування так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції.

Зміна політичного курсу України та активна розбудова ринкових відносин не могли не позначитися на розвитку особистих селянських господарств. Розпаювання земель, які стали власністю селян, привело до продуктивнішого їх використання, а так звані «підсобні селянські господарства населення», а нині особисті селянські господарства, набули іншого економічного та соціального змісту. Являючись важливим складником аграрного сектору економіки, особисті селянські господарства, здійснюючи виробництво і реалізацію власної продукції і сировини, активно поповнюють продовольчий фонд країни.

Характерною особливістю особистих селянських господарств є їх стрімкий розвиток, перехід від натурального господарства до товарного. Подальша інтенсифікація розвитку особистих селянських господарств потребує удосконалення роботи районних дорадчих служб у напрямі надання консультативних послуг щодо більш ефективного використання ресурсного потенціалу, застосування інноваційних технологій, здійснення кооперації на селі, співпраці з інтегрованими аграрно-переробними виробничими формуваннями тощо. І хоча прийняття Закону України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 р. № 742-IV відіграло значну роль у реформуванні сільського господарства, давши право місцевим підприємцям значно розширити свої земельні володіння за рахунок оренди земельних паїв своїх односельців та залучати найману робочу силу, він потребує удосконалень та змін окремих положень відповідно до вимог сьогодення з метою формування повноцінного аграрного ринку.

Не зменшуючи ролі особистих селянських господарств у формуванні продовольчої безпеки країни, державна аграрна політика спрямована на розвиток кооперації на селі, співпрацю селян із великими аграрно-переробно-збутовими інтегрованими структурами, які мають високий рівень капіталізації, здатні використовувати інноваційні технології, отримувати наукоємну продукцію з високою доданою вартістю (елітне насіння різних сільськогосподарських культур, племінну худобу, органічні продукти харчування) та бути конкурентоспроможними на внутрішньому і зовнішньому ринках. Одними з основних мотивацій формування аграрно-переробно-збутових об'єднань є забезпечення гарантованого постачання сировини та збуту продукції, зміцнення ресурсного потенціалу товаровиробників, підвищення рівня завантаженості переробних потужностей, зниження витрат на виробництво товару, підвищення економічної ефективності підприємств – учасників інтегрованих формувань [6]. Аграрно-промислова інтеграція – це одна з форм інтенсифікації розвитку агропромислового комплексу, покращення його інвестиційної привабливості, поглиблення виробничих зв'язків та економіко-фінансових відносин між окремими учасниками об'єднання. Як економічна категорія вона відображає систему економічних інтересів, що проявляються через відносини трудових колективів, аграрно-промислових формувань із державою, неінтегрованими підприємствами, населенням, а також у межах самого об'єднання. При цьому інтереси держави насамперед визначаються забезпеченням сільськогосподарськими продуктами харчування населення країни, послабленням соціальної напруги, отриманням податків, участю інте-

грованих формувань у реалізації регіональних та національних інноваційно-інвестиційних проектів і програм. Роль державних органів влади у створенні інтегрованих об'єднань є домінуючою, оскільки тільки держава може протистояти проявам монополізму у цих об'єднаннях, бути незалежним координатором у вирішенні питань, пов'язаних із конкуренцією та економічними інтересами всіх учасників угруповань, контролювати виконання соціальних зобов'язань, створювати умови для залучення іноземного капіталу. Водночас ми погоджуємося з тими дослідниками, які попереджають про те, що якщо ініціатором створення інтегрованих об'єднань будуть тільки державні органи влади, то такі новоутворенні виробничо-збутові структури не матимуть перспектив подальшого розвитку. І навпаки, якщо держава дистанціюватиметься від цих процесів, то наслідки будуть аналогічними. Тому, виступаючи ініціаторами створення інтегрованих об'єднань, державні органи влади повинні тісно взаємодіяти з іншими учасниками цього процесу, управляючи ним шляхом створення відповідних умов. Розробляючи законодавчі та нормативні документи, які визначають базові умови створення об'єднань товаровиробників, надаючи інформаційну допомогу селянам та залучаючи громадські організації і науковців до цього процесу, держава стимулює входження товаровиробників у ці формування. Крім цього, держава як суспільно-політична організація може укладати пільгові довгострокові угоди з інтегрованими структурами про взаємні зобов'язання: сплату податків та інших платежів учасниками об'єднань, з одного боку, та виконання фіскальних і інших зобов'язань – з іншого.

Однією з особливостей інвестиційної політики держави в аграрній сфері є те, що, на відміну від інших галузей, у сільському господарстві майже неможливо копіювати наукові досягнення інших країн. Практичний досвід свідчить, що використання у сільському господарстві зарубіжної техніки не завжди приносить бажані результати. Це пов'язано насамперед із відмінностями у кліматичних умовах та особливостях орних ґрунтів, які впливають на якість використання технічних засобів. Зарубіжна техніка, як правило, в умовах України працює менш ефективно. Наприклад, порівняльні характеристики сучасного вітчизняного зернозбирального комбайну «СКІФ» указують на його переваги перед аналогічною зарубіжною технікою. Крім того, вона не завжди вписується у вітчизняні технології вирощування тієї чи іншої сільськогосподарської культури. Адже впровадження сучасних інноваційних технологій інтенсивного типу передбачає диференційний підхід до вирощування кожної із сільськогосподарських культур у різних ґрунтово-кліматичних зонах, використання високоврожайних районуваних сортів і гібридів, своєчасне і якісне виконання всіх, без винятку, технологічних операцій, не завдаючи екологічної шкоди довкіллю. При цьому треба враховувати механічну дію агротехніки на ґрунт; застосування отрутохімікатів та гербіцидів; розширення площ орних земель та неконтрольованого випасу худоби; випалювання соломи і старої сухої трави тощо. Таке завдання можливо виконати завдяки науковому супроводженню впровадження інноваційних технологій з боку науковців та висококваліфікованих спеціалістів.

Формуючи аграрну інноваційно-інвестиційну політику, держава враховує ці особливості. Інвестуючи кошти у розроблення інноваційних технологій, вона підтримує не тільки аграрну науку, а й галузь загалом, вирішуючи питання інноваційного оновлення виробничої бази та впровадження нових методів управління ресурсним потенціалом галузі.

Висновки. Головною особливістю інвестиційної політики у сільському господарстві є створення умов для ефективного використання природних ресурсів. Соціальні та екологічні чинники суттєво впливають на інвестиційну привабливість та інвестиційні ризики, які визначають інвестиційну конкурентоспроможність галузі на інвестиційному ринку.

Інвестиційна привабливість галузі є складником її інвестиційного клімату, на який впливають такі чинники, як політичний, природний, виробничий, фінансово-економічний, трудовий, інноваційний. Від привабливості інвестиційного клімату залежить сумарний потік інвестицій у розвиток сільського господарства та повнота використання інвестиційного потенціалу галузі.

Список використаних джерел:

1. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. К.: Лібра, 2002. – 472 с.
2. Шарма С.А. Концепція комплексного моделювання розвитку інвестиційного клімату Центрального регіону України / С.А. Шарма // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: Економіка і менеджмент. – 2009. – № 2(6). – С. 166-172.
3. Сільське господарство України. Статистичний Збірник, Київ. – 2015 р.
4. Закон України «Про особисті селянські господарства» // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 16. – С. 6-13.
5. Особисті підсобні господарства України – аналіз витрат та ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції / За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ, 2001. – 236 с.
6. Білоусова С.В. Теоретико-методологічні основи розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері України: [Монографія] / С.В. Білоусова. – Херсон, «Наддніпряночка». – 2009. – 289 с.

Анотація. Аграрная отрасль долгое время находится в кризисном состоянии, несмотря на то, что имеет весомый инвестиционный потенциал. Инвестиционная политика государства направлена на более эффективное использование земельных, экономических, финансовых, инновационных, производственных, трудовых и других ресурсов, учитывая при этом особенности развития сельского хозяйства.

Ключевые слова: аграрная политика, инвестиции, инвестиционный потенциал, инвестиционный климат, сельскохозяйственная отрасль, земельные ресурсы.

Summary. The agrarian industry has been in a crisis for a long time, despite the fact that it has a significant investment potential. The investment policy of the state focuses its efforts on more efficient use of land, economic, financial, innovative, industrial, labor and other resources, taking into account, at the same time, the specifics of agricultural development.

Key words: agrarian policy, investments, investment potential, investment climate, agricultural sector, land resources.

УДК 334.758:336.671.1

Васюк Є. А.

*аспірант кафедри міжнародних фінансів
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

Vasiuk Y. A.

*PhD student of International Finance Department
Kyiv National Economic University named after V. Hetman*

ТРАНСФЕРТНА ПОЛІТИКА ТНК: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

TRANSFER POLICY OF TNCs: THE ESSENCE AND STRUCTURE

Анотація. У статті розкрито основні відмінності між реальною економічною діяльністю та трансфертною політикою. Роз'яснено причини притаманності трансфертної політики винятково транснаціональним корпораціям. Охарактеризовано підходи до вимірювання джерел генерування прибутку та місця їх виникнення в межах транснаціональних структур. Розглянуто сутність і способи виміру трансфертних операцій ТНК. Систематизовано шляхи переміщення прибутку та побудовано структуру трансфертної політики ТНК. Визначено основні індикатори виміру потенційного залучення транснаціональних корпорацій до трансфертних операцій.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, реальна економічна діяльність, податкове планування, трансфертні операції, трансфертна політика ТНК.

Постановка проблеми. Діяльність транснаціональних корпорацій вражає своїми масштабами. Нові території забезпечують розширення ринків збуту та зменшення

собівартості виробленої продукції за рахунок використання дешевої робочої сили. Країни, що розвиваються, а також пострадянські країни намагаються створювати най-